

Nahlas o tom, čo si o slovenskej ochrane prírody myslia neštátni vlastníci lesov

Pozemkové spoločenstvo bývalých urbarialistov (PSBU) obce Východná má dnes 90% (takmer 3 600 hektárov) svojich lesných pozemkov v TANAPe. Nepadli nám z neba. Naši starí otcovia, bez ohľadu na vlastné strádanie ich za nemalé peniaze kúpili koncom 19. a začiatkom 20. storočia od drevárskych spoločností, resp. od susedných urbarialistov, vtedy v prevažnej miere ešte ako pasienky. Zriadením TANAPu v roku 1948 a následným zrušením spolkov neštátnych vlastníkov pozemkov v roku 1958 na päťdesiat rokov o ne prišli. Márne protestovali.

Postoje a očakávania po roku 1989

Dodnes sme nemali možnosť žiadnym spôsobom ovplyvniť ochranársku legislatívu. TANAP vznikol napriek nesúhlasu našich otcov. Neoboznámili nás s podmienkami ochrany prírody pred vyhlásením štátnych prírodných rezervácií v roku 1991, ani s podmienkami pred ich preradením za národné prírodné rezervácie v roku 1994. Štátna moc všetky tieto akty urobila bez nás. Chápeme potrebu starať sa o prírodu a ochraňovať ju. Dokonca súhlasíme aj so zachovaním tzv. bezzásahových území. Otázky však kladieme v súvislosti s ich výmerou a lokalizáciou. Nestotožňujeme sa s rozširovaním ich výmery do nevhodných oblastí, akou je napr. spodná časť Tichej doliny, dodnes poznamenanaj zreteľnými stopami o jej využívaní v nedávnej minulosti vo forme enkláv po bývalých pasienkoch a košariskách alebo ťažšie zahojiteľných fenoménov, akými sú napr. sekundárne lavínové žľaby, pretrvávajúce pôdno-deštrukčné procesy alebo rozsiahle výmery sukcesných štádií prípravného lesa na miestach niekdajších holorubov a kalamitísk.

Po roku 1989 sme sa nazdávali, že nová spoločnosť, podľa vzoru vyspelých európskych demokracií napraví staré krivdy. Sprvu sa ukazovalo, že to pôjde. Veď v roku 1992 nám štát vrátil majetkové a užívacie práva a odškodnil kde koho. Čoskoro, novým zákonom č. 287/1994 o ochrane prírody a krajiny však opäť potvrdil, že vlastníci pozemkov v TANAPe budú naďalej tancovať, ako im bude písať. Zatiaľ čo vlastníci v nechránených územiach mohli s pozemkami nakladať podľa vlastného uváženia, pozemky v národných parkoch s prírodoochrane vysoko hodnotnými biotopmi naďalej považoval za „majetok národa“ a v rozpore s európskym právom, bez nášho vedomia na ne uvalil ešte prísnejší režim ochrany prírody. Prihliadajúc na verejný záujem sme sa donedávna naivne domnievali, že vynútené obmedzenie nášho vlastníckeho práva štát uskutoční v súlade s článkom 20 Ústavy Slovenskej republiky z roku 1992, tzn., že obmedzenie uplatní len v nevyhnutnej miere a za primeranú náhradu. Život ukázal, že rezort životného prostredia nemusí dodržiavať ani ustanovenia najvyššieho ústavného zákona. Naše vlastnícke práva obmedzil vysoko nad rozumnú mieru a bez primeranej náhrady.

TANAP hynie na ochranu prírody

Kým ochrana prírody TANAP v riadení pôdohospodárskeho rezortu do roku 1996 bola na solídnej úrovni a priekopníckym spôsobom niekoľko desaťročí prerážala cestu celej slovenskej ochrane prírody, od roku 1996 v riadení rezortu životného prostredia, napriek prísnyim ustanoveniam nových zákonov živoří. Zákon č. 543/2002 o ochrane prírody a krajiny iba potvrdil dovtedajšie právomoci štátnej ochrany prírody, zrejme, aby mohla v našich lesoch experimentovať podľa vlastnej vôle. Netolerantný prístup vedenia Správy TANAPu v otázkach zonácie v rokoch 1996-2006, zavádzanie fundamentalistických koncepcií postavených na pochybných vzoroch, klamstvá šírené v súvislosti s územiami európskeho významu v Tichej doline a byrokratické, nevyargumentované rozhodnutia orgánov štátnej správy ochrany prírody po roku 2004 vedú k tomu, že TANAP hynie na ochranu prírody.

Bezprecedentne nezákonné a neobjektívne rozhodnutie KÚŽP v Žiline z roku 2006, ktorým zamietlo našu žiadosť o povolenie výnimky spracovať aspoň 25% kalamitného dreva na našich pozemkoch v Tichej doline po veternej kalamite v roku 2004 jednoznačne prispelo ku katastrofálnemu premnoženiu podkôrneho hmyzu v okolitých lesoch, hoci zodpovedných úradníkov sme na možnosť takéhoto vývoja upozorňovali. Odpoveďou boli názory niektorých pseudoodborníkov na ochranu lesa, podľa ktorých vraj *premnoženie podkôrneho hmyzu v Tichej doline nehrozí!* Hlavný argument nepovolenia výnimky však spočíval v tvrdení, že ide o *územia európskeho významu*, hoci za chránené územia tohto rangu nikdy neboli vyhlásené! Prietahy okolo našej žiadosti trvali dovtedy, kým pováľané drevo nezačalo zahŕňovať, čím nás štátna ochrana prinútila k súhlasu o vyplatení majetkovej ujmy.

Zdlhavým rozhodovaním o našich ďalších žiadostiach, sprevádzanom obštrukciami mimovládnych organizácií, krajský úrad naďalej umožňuje nekontrolovaný rozvoj hmyzu. Doteraz nerozhodol ani o našej žiadosti zo začiatku mája t.r., hoci lykožrút smrekový sa medzitým už dvakrát vyrojil. V situácii, v ktorej sa naše pozemkové spoločenstvo ocitlo, by si jeho úradníci mohli možno všimnúť aj iné ustanovenia zákona o ochrane prírody a krajiny č. 543/2002. V jednom sa napríklad hovorí, že orgán štátnej ochrany prírody má právo obmedziť alebo zakázať činnosť, ktorej následkom je poškodenie alebo ničenie prírody a krajiny. Takou sú v našich očiach napríklad nezmyselné počiny veľkej skupiny samozvaných ochranárov, sprevádzané neustálymi útokmi na lesníkov a ich úsilie ochrániť les pred hmyzom.

Excesy samozvaných ochranárov

Bezprostredne po veternej kalamite v novembri 2004, bez poznania historických faktov, znalosti fungovania studených padavých vetrov, ich nesmiernej sily a dôsledkov v tatranskej oblasti hlásali, že *príčinou pohromy sú lesníci, ktorí tu pred 80. rokmi vysadili smrekové monokultúry*. Hodilo sa im to do vtedajšej zaužívanej rétoriky, podľa ktorej lesníci nie sú schopní vypestovať správny les a preto ich treba hanlivo označovať za „ťažiarov“. Viacerí pritom nepoznali a dodnes nepoznajú obsah slova „lesník“. Nemajú poňatie o koncepciách pestovania lesov, desaťročia postavených na ekologických princípoch, ktoré sú obsiahlejšou lesníckou činnosťou ako samotná ťažba a dávnejšie, najmä v TANAPe smerujú k pestovaniu prírode blízkyh lesov.

Je síce pravdou, že v Tichej doline padli prevažne 50-60 ročné smrekové monokultúry, avšak keď ich lesníci chceli spracovať, aby stlmili predpokladanú podkôrnikovú kalamitu, predišli nekontrolovateľným požiarom a potenciálnym škodám pri povodniach, začali ochranári tvrdiť, že *Tichá a Kôprová dolina s rozlohou 8 443 hektárov tvorí jedno z najväčších území divokej prírody v Európe, prírodný klenot s hlbokými pralesmi, v ktorých žije 40 medveďov*. Ak by autori tohto výroku mali aspoň základné vedomosti o stave prírody v Tichej doline, povedzme pred 50-60 rokmi, vedeli by, že vtedy tu ešte prevažovali rozsiahle riedkolesy, rúbaniská, kalamitné holiny a pasienky, a že z pôvodných pralesov sa zachovali len nepatrné zvyšky. Keby poznali územné nároky medveďov vedeli by, že výmera 8 443 hektárov je pre 40 medveďov skutočne primalá. Ak sú však naozaj presvedčení o svojej pravde, mali by sa za dnešný stav „divokej prírody“ v Tichej doline poďakovať lesníkom, ktorí sa o ňu desaťročia starali, nie ich osočovať.

Ochranári vo svojich prehláseniach nezabudli verejnosti pripomenúť síce prít'azlivú, ale na veľkej výmere v Tatrách ťažko uskutočniteľnú ideu divočiny (bezzásahovosti), ktorá vraj *v Tichej a Kôprovej doline umožní sledovať prírodné procesy*. Nezáleží na tom, aké prírodné procesy tam prebiehajú. Prirodzené, či aj neprirodzené, tzn. také, ktoré vyvolal človek hospodárskou činnosťou, povedzme vo forme častejšieho padania lavín a zrýchlenej pôdnej erózie na miestach vypálenej kosodreviny a zníženej hornej hranice lesa niekdajšími pastiermi alebo rozkolísanosti prietokov Tichého potoka a jeho nadmerných škôd pri veľkých vodách

v dôsledku človekom zapríčinenej nižšej retenčnej účinnosti povodia. Vlastne dodnes nechápu, že aj rozpad lesov, ktorý sa dnes odohráva rovno pred našimi očami je neprírodný proces.

Laickú verejnosť spočiatku balamutili presviedčaním že **premnoženie hmyzu v Tichej a Kôprovej doline nehrozí a prírodu máme ponechať prírode**. Keď už bolo jasné, že sa hmyz premnožil, poučovali nás, že napriek tomu musíme **dať šancu divokej prírode, aby využila podkôrny hmyz ako činiteľa obnovy lesa!** Vtedajší riaditeľ Správy TANAPu naďalej brnkal ľuďom na city tvrdením, že z celkovej výmery lesov postihnutých kalamitou požaduje ponechať na prirodzený vývoj len 8%. Zabudol povedať, že tisíce kubíkov pre hmyz atraktívnych kmeňov si vynútil ponechať v oblastiach s nižším stupňom ochrany, mimo tohto územia.

V roku 2006 už ani ochranári nemohli poprieť, že lykožrútov je priveľa, ale to vraj **nesúviselo s tým, či lesníci kalamitné drevo odviezli, alebo nechali na zemi**. Nevysvetlili s čím to vlastne súviselo. Podľa nich **najviac spadnutého dreva ostalo v Tichej a Kôprovej doline, pričom tam vraj bolo najmenej lykožrútov**. Pravdu mali iba v tom, že pred veternou kalamitou v roku 2004 bolo toto územie naozaj čisté - bez stromov napadnutých hmyzom.

Pamätným pre TANAP ostane rok 2007, kedy podkôrny hmyz už masívne napadal porastové steny i celé porasty, vytváral nové ohniská a rozširoval sa do okolitých zelených lesov. Aj jeden zo zarytých obhajcov ponechania kalamitného dreva na samovývoj, mimochodom pracovník SAV sa k tomu vtedy nečakane vyjadril: **Keby lesníci do augusta 2006 spracovali všetky vývraty a zlomy, premnoženie by bolo naozaj oveľa menšie!**

Aj v tejto situácii iní zástancovia tézy samovývoja vyvolali medzi seberovnými, väčšinou mladými a neskúsenými ľuďmi nevidanú hystériu, pretože územie Tichej a Kôprovej doliny údajne **čelí hrozbe, keďže lesníci sa v nich usilujú spracovať lykožrútimi napadnuté vývraty a zlomy z veternej kalamity v novembri 2004**. Ako zvyčajne k tomu pripájali: **Robia to iba pre hospodársky zisk!** A ďalej. **Štátna ochrana prírody podlieha tlakom lesníckej loby a nedokáže zabezpečiť trvalú ochranu Tichej a Kôprovej doliny! Argumentácia lesníkov bojom s lykožrútom a požiarmi je účelové klamstvo! Lesoochranárski aktivisti majú právo zabrániť spracovaniu kalamitného dreva akýmkoľvek prostriedkami!** Naozaj? Vnímali sme to ako neslýchané svinstvo.

S nevôľou sme sledovali ich farizejské vyjadrenia, podľa ktorých lesoochranárski aktivisti, údajne **reprezentujú záujmy a názory neštátnych vlastníkov lesov**. Za takéto reprezentovanie sa im chceme poďakovať aj teraz, hoci sme to už viackrát urobili. Naposledy na Podbanskom, keď tam prišli so zástupom ďalších aktivistov s nápadom zriadiť v Tichej a Kôprovej doline UCHO (Územie chránené občanmi) s absolútne bezzásahovým režimom, a to aj na našich pozemkoch, bez uznania, že aj my sme občania, navyiac vlastníci veľkej časti týchto pozemkov. V súlade s demokratickými tradíciami, ktorými svoje konanie ospravedlňujú, sme tam prišli aj my s transparentmi, na ktorých bolo: **My Tatrám rozumieme lepšie, tu sme vyrástli, choďte domov! Tatry pre ľudí, nie pre ochranárov! Koniec extrémizmu! Preč s vlkami! ...**

V apríli 2007, z podnetu Lesoochranárskeho zoskupenia VLK sa samozvaní ochranári rozhodli na Slovenskú republiku podať sťažnosť EK v Bruseli za to, že **štátne orgány Slovenskej republiky nebránia poškodeniu biotopov európskeho významu v Tatrách**. Ako obvykle, aj túto kauzu s chuťou rozmazávali médiá. V článkoch s hrubými titulkami rozoberali, že **právna analýza, ktorú si organizácia Greenpeace nechala vypracovať u renomovanej právnej kancelárie potvrdila, že ťažba v Tichej a Kôprovej doline bola nezákonná**. Vznikli zložité rokovania. Keď jeden z trojice členov komisie EÚ pri posudzovaní primeranosti zásahov do biotopov európskeho významu odporučil vyťažiť

kalamitné drevo, ***Greenpeace ho obvinilo, že robí propagandu.*** Po dvoch rokoch prešetrovania, v apríli 2009 EK oficiálne oznámila, že Slovenská republika neporušila platnú európsku legislatívu! Ochránári, napriek tomu tento boj vyhrali. Drevo v Tichej a Kôprovej doline ostalo nespracované. Hnije ako si predsavzali. Je im jedno, akú cenu musíme za to zaplatiť!

Súčasný stav

Vzostupný trend rozširovania podkôrneho hmyzu pokračoval aj v rokoch 2008 a 2009. Hmyz rozmnožený v Tichej doline na pováľaných kmeňoch stromov veľmi rýchlo zaujal už prakticky všetky staršie porasty a ohrozuje ďalšie v susednej Kamenistej doline. Od roku 2005 do 31.7.2009 muselo len PSBU obce Východná vyrúbať v TANAPe vyše 42 000 m³ stromov napadnutých podkôrnym hmyzom. Za dva a pol roka platnosti LHP (2007-2016) tým naplnilo etát na 64%! Približne 43 000 m³ mu pritom štátna ochrana prírody nepovolila spracovať a o ďalších desiatkach tisícoch kubíkov suchých stromov ešte nerozhodla.

Je úplne jasné, že súčasná podkôrníková kalamita ďaleko presiahne dôsledky veternej spúšte v roku 2004. Ku stovkám hektárom holín z veterných kalamít do 31.7.2009 v TANAPe pribudli pozemkovému spoločenstvu ďalšie stovky hektárov holín z podkôrníkových kalamít, ktoré je zo zákona povinné zalesniť. V okolí obnovených plôch vznikajú nové ohniská hmyzu, takže práca vložená do obnovy lesa sa znehodnocuje. Obnovené porasty, pri tzv. Kolieskovej, intenzívne navštevovanej ceste turistami, postihol na jar v roku 2007 požiar, ktorý v dôsledku nahromadenia suchých zvyškov dreva sa rýchlo rozšíril na výmeru niekoľkých hektárov. Zdôrazňujeme, že nie kvôli tomu, že sme tu kalamitu spracovali, ako hovoria lesoochranárski aktivisti, ale kvôli tomu, že sú pri frekventovanej turistickej ceste, akou je napr. aj cesta hore Tichou dolinou.

Ťažko uveriť, že na verejnosť naďalej prenikajú z dielne samozvaných ochranárov nové a nové mýty. Nedávno sme napríklad čítali vyhlásenie: ***V Tichej a Kôprovej doline je podkôrníkov opäť menej! V roku 2008 v celom TANAPe nastal prvýkrát pokles. V tomto roku je ešte výraznejší, v porovnaní s maximom v roku 2007 až o 80%. Podkôrníkovú kalamitu tak možno považovať za skončenú!***

Neverte im! Neverte ani médiám, ktoré ich rozširujú! Podkôrníková kalamita tu skončí až potom, keď lykožrúty už nebudú mať čo žrať, alebo ak sa medzitým nestane nejaký zázrak. Najpravdepodobnejšie však je, že donedávna sýto zelený, kompaktný veniec lesov okolo Tatier ďalšie generácie už dlho nevidia, ani nepocítia jeho blahodárne účinky ako donedávna my. Ochranné opatrenia, ktoré sa dnes v TANAPe používajú, resp. dajú sa použiť, nemôžu zabrániť totálnemu rozvratu tatranských lesov. Ukazuje sa, že hmyz neobíde ani najzachovalejšie, podľa niektorých zároveň ekologicky najstabilnejšie lesné porasty - jarabinové, javorové a limbové smrečiny, čím nielen TANAP, ale celé Slovensko príde na niekoľko storočí o posledné ukážky autochtónnych pralesovitých formácií, ktoré boli slovenskou pýchou a jedným z dôvodov jeho osobitnej ochrany.

Kladieme si otázky

Dokedy ešte budú lesníci, vlastníci lesov, slušní ochranári a vôbec celá slovenská verejnosť tolerovať ľudí, ktorí nemajú žiadnu zodpovednosť, avšak ich aktivity zreteľne smerujú k zhoršeniu stavu našej prírody a krajiny? Nedávno začali dokonca tvrdiť, že ***súčasný rozpad lesov je bežný prírodný proces***, že človek si zvykne aj na odumreté lesné porasty, že ich bude dokonca vyhľadávať, aby na vlastne oči videl samoobnovnú silu prírody. Možno si človek zvykne, pretože si bude musieť zvyknúť aj na neodvratnú eróziu pôdy na strmých tatranských svahoch, na zmenu vodohospodárskych pomerov, na padanie suchých stromov cez cesty a turistické chodníky, možno aj na ľudské obete. Ľudia si totiž nemusia všimnúť, že prejsť

kalamitiskami nad hornú hranicu lesa je riskantné, teda, že na nich môže spadnúť vyschnutý strom, ako sa to nedávno stalo v ČR na Šumave.

Nehodláme s nimi diskutovať o tom, do akej miery je podkôrny hmyz prirodzenou súčasťou lesných ekosystémov, o význame mŕtveho dreva pre zachovanie biodiverzity, ktorého dnes už máme nadmieru (čo biotickú rozmanitosť krajiny zjednoduší), ani o tom za koľko storočí vyrastie na zničených plochách nový les (o ktorom dnes vlastne ani presne nevieme, aký bude). Nebudeme sa spolu s nimi nadchýňať nad zistením, že na kalamitiskách z roku 2004 sa objavilo prirodzené zmladenie lesných drevín, ani že sa na nich zvýšila početnosť a druhová rozmanitosť vtákov, pretože je to proste tak, a to rovnako na kalamitiskách s nespracovanými i spracovaným drevom. Rozhodujúca pre nás je strata stoviek hektárov ďalších zelených lesov, ktorú paradoxne vyvolala ochrana prírody rozhodnutím ponechať „na záchranu divočiny a sledovanie prírodných procesov“ niekoľko desiatok hektárov vetrom rozvrátených monokultúr. Tieto lesy, na strmých stráňach vo vyšších nadmorských výškach Tatier sa už budú obnovovať ťažšie.

Náhrada majetkovej ujmy je chabou náplastou za straty a škody, ktoré naše pozemkové spoločenstvo musí po veľkej veternej kalamite v novembri 2004 znášať preto, že štátna ochrana prírody po roku 2005 opustila osvedčené spôsoby starostlivosti o lesy a podľahla trendom, ktoré v stredoeurópskych podmienkach nemajú opodstatnenie. Na mieste je preto aj otázka: Dokedy máme my - neštátni vlastníci lesov znášať bezohľadný spôsob rozhodovania štátnych úradníkov o našom majetku? Na základe čoho neobmedzene rozhodujú o tom, či ponechať alebo neponechať podkôrny hmyz robiť si v našich lesoch čo chce? Nevidia alebo nechcú vidieť, že fundamentalistické koncepcie ochrany prírody a bezhlavé rozširovanie výmery bezzásahových území sú pre prírodu škodlivé? Nechápu, že nás vedú do zúfalej situácie? Nadalej tu musíme žiť, pričom si uvedomujeme, že dôsledky ich doterajšieho rozhodovania, spojené s poklesom životnej úrovne budú znášať ešte naši pravnuci. A nielen oni. Nedostatok funkčne spôsobilých lesov pocítia všetci obyvatelia tatranského regiónu, čím tieto otázky prerastajú do celospoločenského problému, s ktorým by sme už mali niečo robiť, prinajmenšom čo najskôr prijať opatrenia, ktoré zabránia ďalším škodám a stlmia potenciálne negatívne dôsledky zániku zrelých lesov tatranskej oblasti. Neželáme si, aby tí, ktorí sa o tento stav najviac pričínili boli účastníkmi ďalších rozhodovaní o našej budúcnosti, ale aby ich štát povolal k zodpovednosti za škody, ktoré svojim konaním spôsobili.

Milan Koreň a Pavel Vechter

Pozemkové spoločenstvo bývalých urbarialistov obce Východná